

Determineerlijsten voor rupsen

door

A. G. DE WILDE

NYMPHALIDAE Swainson 1827

SATYRINAE Swainson 1840

Anatomisch-embryologisch Laboratorium der Rijksuniversiteit, Groningen

In de tabel niet opgenomen *Lopinga achine* Scopoli, *Hipparchia statilinus* Hufnagel, *Arethusana arethusa* Schiff., *Erebia ligea* L., *E. medusa* Schiff., *Coenonympha hero* L.

1. Secundaire beborsteling kort, als afgeschoren; voor het blote oog naakte rupsen. 2
- * Beborsteling langer; voor het blote oog behaarde rupsen. 6
2. Hemisferen zonder donkere strepen; clypeus licht; lengte der rups minder dan 28 mm. 4
- * Hemisferen ieder met drie donkere strepen (de oogstreep meegerekend); clypeus met beiderzijds meestal één donkere streep; lengte der rups groter dan 35 mm. 3
3. Rug- en zijruglijnen zwart en op lid 5—11 duidelijk; zijlijn op lid 5—7 (—8) onderbroken; geen duidelijke lijn tussen midden- en zijruglijn.
Hipparchia fagi Scop.
- * Rug- en zijruglijnen op lid 1—11 duidelijk, donkerbruin, doorlopend; tussen midden- en zijruglijn is een donkerbruine lijn aanwezig.
Hipparchia semele L.
4. Van boven gezien is de kop-voorzijde vlak. Achterbovenrand van beide hemisferen samen nagenoeg recht; lengte R 20—22 mm. 5
- * Van boven gezien is de kop-voorzijde iets concaaf. Achterbovenrand van beide hemisferen samen duidelijk uitgesneden; lengte R $\pm$ 25 mm.
Coenonympha tullia Müller.
5. Rode kleur voor en op de anaalspitsen.
Coenonympha pamphilus L.
- * Alleen de bovenhelft der anaalspitsen rood.
Coenonympha arcania L.
6. R. roodachtig behaard. 7
- * R. niet roodachtig behaard. 8
7. Stigmata geheel zwart; kop donkerbruin met overlangse lijnentekening.
Aphantopus hyperantus L.
- * Stigmata bruin omrand; kop zonder overlangse lijnentekening.
Pyronia tithonus L.
8. Hemisferentop afgerond (van voren gezien niet ingesneden kopbovenrand). 11
- * Hemisferen naar dorsaal toegespitst (van voren gezien ingesneden kopbovenrand). 9
9. Tuberculum op de top van de hemisfeer groter dan de andere tuberculi; kop groen.
Pararge aegeria L.

- * Tuberculum op de top van de hemisfeer niet groter dan de andere tuberculi. 10
- 10. Hemisferenrand tussen anteclypeus en antenne met dezelfde kleur als de hemisfeer. *Lasiommata megera* L.
- * Hemisferenrand tussen anteclypeus en antenne donkerder dan de hemisfeer. *Maniola jurtina* L.
- 11. Midden der stigmata donkerbruin tot zwart; kop grijsrood. *Melanargia galathea* L.
- * Midden der stigmata niet donkerder dan de rand; kop geelgroen-blauwgroen. *Lasiommata maera* L.

LYCAENIDAE Stephens 1928

Niet in de tabel opgenomen: *Thersamonia dispar* Haworth, *Maculinea arion* L., *nausithous* Bergstr., *teleius* Bergstr., *Lycaeides idas* L., *Cyaniris semiargus* von Rott.

- 1. Kop zwart. 2
- * Kop lichtrood of donkerbruin. 9
- 2. Op eik, veenbes of bosbes. 3
- * Op andere planten, vaak vlinderbloemigen. 4
- 3. Op eik; bleekgroen, fijn roodbehaard, op de rug donkerder met gele vlekkenlijn, gele schuine streepjes, gele zijlijn; 18—25 mm.

Strymonidia ilicis Esper

- * Op veenbes of bosbes, vooral op de bloemen; bleekgroen, fijn roodbehaard met witte, zwartgerande zijlijn, waarboven de witte stigmata.

Vacciniina optilete Knoch

- 4. Op klokjesgentiaan, ruggevat zichtbaar door huid heen; roodachtig of geelgroen, tot 2e vervelling op gentiaan te vinden; leeft daarna in mierennesten.

Maculinea alcon Schiff

- * Op andere planten, vooral vlinderbloemigen 5
- 5. Op kroonkruid (*Coronilla varia*), hokjespeul (*Astragalus glycyphyllus*) of *Hippocrepis comosa*; blauw- of grasgroen met donker doorschijnend ruggevat en twee rijen verhevenheden op de rug; zijlijn geel, gele vlekjes boven de poten; kop glanzend zwart met grijze dwarsstreep over de kaken.

Lysandra coridon Poda

- * Op andere planten, vooral vlinderbloemigen of aardbei. 6
- 6 R. op reigersbek, stalkruid of brem. 7
- * R. op lage vlinderbloemigen, zoals rolklaver en klaver, of hei, thijm, aardbei. 8
- 7. R. op reigersbek, lichtgroen met paarsbruine ruglijn en witte haren; zijrand roodpaars of roze.

Aricia agestis Schiff

- * Op brem en stalkruid, klaver, rolklaver e.d.; ook op aardbei; groen, lichtbruin behaard met donkergroene, lichtgerande ruglijn.

Polyommatus icarus von Rottemburg

- 8. Op rolklaver, klaver, honigklaver e.d.; lichtgroen of roodachtig, met doorschijnend ruggevat; zijlijnen donker, gegolfd; zijkanten met bruine en witachtige puntjes.

Everes argiades Pallas

- * Op klaver, aardbei, heide, thijm e.d.; R. groen-, geel-, paars- of bruinachtig;

fijn witbestippeld met donkerder, witgerande ruglijn; zijlijn van kleine donkere schuine vlekjes. *Plebejus argus* L.

9. Op zuring of veelknoop. 10
- * Op andere planten. 13
10. Ruglijn rood of geelachtig. 11
- * Ruglijn violet of donker. 12
11. Op waterzuring (*Rumex hydrolapathum*); donkergroen met geelachtige ruglijn en welvingen op de rug; stigmata zwart, boven geelgroene zijlijn. *Heodes virgaureae* L.
- * Op *Rumex*, (vooral *obtusifolius*) of veelknoop; groen met rode of geel met bruine ruglijn en zijruglijnen; kop roodbruin. *Lycaena phlaeas* L.
12. R. fluweelachtig donkergroen; ruglijn donker; lichte zijlijn en witachtige segmentsgrenzen. *Palaeochrysophanus hippothoe* L.
- * R. grasgroen met violette ruglijn en (vaak) zijlijnen. *Heodes tityrus* Poda
13. Op kroonkruid, honigklaver, heide of wegedoorn. 14
- * Op eik, iep, sleedoorn, pruim, brem of braam 15
14. Op struikheide of wegedoorn, vleeskleurig of groen met op rug van lid 2 af een rij driehoekige witte, door rode ruglijn doorsneden vlekken, zijlijn geelachtig; kop bruin. *Celastrina argiolus* L.
- * Op kroonkruid of honigklaver; vuilgroen met roodachtige, geelgerande ruglijn en schuine streepjes, zijlijn geel, kop grijsgroen met twee zwarte vlekken. *Cupido minimus* Fuessly
15. Op eik, brem, braam, berk, vuilboom, bosbes, dophei e.d. 16
- * Op sleedoorn, pruim of iep. 18
16. Rug- en zijlijn wit; R. groen met geel; op berk, braam, vuilboom, bosbes, dophei, brem. *Callophrys rubi* L.
- * Rug- en zijlijnen niet alle wit, kop bruin. 17
17. Ruglijn dubbel, geel, achter de kop een langgerekte driehoek vormend; op berk, sleedoorn, pruim, hazelaar; groen tot blauwgroen met schuine gele streepjes op zij, gele pootlijn; kop bruin. *Thecla betulae* L.
- * Ruglijn zwart; R. met driekantige rode of geelachtige verheven vlekken op de rug van lid 4—11; op eik; zijkanten groenachtig met lichte schuine streepjes, gele pootjes, kop bruin. *Quercusia quercus* L.
18. Op iep; groen met dubbele rij witachtige verhevenheden op de rug; buik licht met donkerrode vlekken; kop geelbruin *Strymonidia w-album* Knoch
- * Op sleedoorn of pruim; lichtgroen met geelwitte tekening; op lid 4—7 korte roodbruine verhevenheden op de rug; kop geel met twee zwarte stippen. *Strymonidia pruni* L.

HESPERIIDAE Stephens 1829

Niet in tabel opgenomen: *Pyrgus carthami* Hb.

1. R. op grassen.

- * R. op andere planten. 8
- 2. Eenkleurig grasgroen. *Carterocephalus palaemon* Pallas
- * Met overlangse lijnentekening; niet grasgroen. 3
- 3. Kop bruin- of zwartachtig. 4
- * Kop groenachtig. 6
- 4. Kop zwart met witte nekring; R. grijszwart of grijsgroen, met roestbruin vermengd, met zwarte rug- en zijlijnen, buik met witte vlek op lid 10 en 11.
Hesperia comma L.
- * Kop bruin, zwartgerand en soms met zwarte strepen. 5
- 5. R. vuilwit met geelachtige segmentsgrenzen; zijlijn wit.
Heteropterus morpheus Pallas
- * R. vuilgroen met gele segmentsgrenzen, zijlijn geel.
Ochlodes venatus Bremer et Grey
- 6. Ruglijnen donkerder dan grondkleur; kop groen met twee bruine strepen.
Thymelicus acteon von Rottemburg
- * Ruglijnen wit of bleekgeel. 7
- 7. Ruglijnen bleekgeel; kop grijsgeel met drie bruine overlangse strepen: twee witte vlekken op buik van lid 10 en 11.
Thymelicus lineola Ochsenheimer
- * Ruglijnen wit; kop donkergroen. *Thymelicus sylvestris* Poda
- 8. Ruglijn geel met zwarte stippen; op *Eryngium*, *Lotus*.
Erynnis tages L.
- * Op andere planten. 9
- 9. R. zwartbruin; zijlijn citroengeel; lid 1 met gele zijlijn, op *Poterium sanguisorba*.
Spialia sertoria Hoffm.
- * R. bruin- of grijsachtig of geelgroen, lid 1 met oranjegele band of rood-gele vlekken. 10
- 10. R. grijsbruin tot zwartachtig, op Malvaceae; lid 1 met 3—4 roodgele vlekken.
Carcharodus alceae Espar
- * R. lichtgroen, op roosachtigen (aardbei, braam, ganzerik, wateraardbei); lid 1 met oranjegele halsband. *Pyrgus malvae* L.

SPHINGIDAE Leach 1819

- 1. Kop bovenaan min of meer rond. 2
- * Kop scherp driekant; bovenaan duidelijk hoekig. 15
- 2. Huid glad. 3
- * Huid gekorrelt of ruw. 13
- 3. Anaalhoorn recht, enkel gebogen of ontbrekend. 4
- * Anaalhoorn S-vormig gebogen met opwaarts gerichte punt, met fijne stekeltjes bezet. *Acherontia atropos* L.
- 4. Zijkant met schuine strepen of overlangse band, zonder oogvlekken. 5
- * Zijkant met oogvlekken. 7
- 5. Zijkant van lid 4—10 met brede schuine strepen. 6
- * Zijkant zonder schuine strepen. *Hyloicus pinastri* L.

6. Schuine strepen violet, onderaan wit of geel gerand.
Sphinx ligustri L.
- * Schuine strepen okergeel, met bruine schaduwen.
Herse convolvuli L.
7. Lid 2—11 met 1—2 oogvlekken. 8
 * Hoogstens lid 3—5 met oogvlekken. 10
8. Lid 2—11 op iedere zijkant met meestal 2 oogvlekken waarvan de onderste het kleinste is; vooral rugzijde met lichte stippen; geen lichte overlangse lijn tussen de oogvlekken.
Celerio euphorbiae L.
- * Lid 2—11 met 1 oogvlek op iedere zijkant; rugzijde meestal zonder lichte stippen. 9
9. Met duidelijke rode middenruglijn en brede lichte onderbroken lijn tussen de oogvlekken.
Celerio livornica Esper
- * Zonder 2 middenrug- en zijlijnen.
Celerio gallii Rott.
10. Anaalhoorn ontbrekend.
Deilephila porcellus L.
- * Anaalhoorn aanwezig. 11
11. Met 1 blauwe oogvlek op lid 3.
Daphnis nerii L.
- * Met 2 wit-, bruin of geelachtige oogvlekken. 12
12. Oog van de oogvlek halvemaanvormig, witgerand; rugkleur niet scherp t.o.v. zijkant afgegrensd; anaalhoorn kort.
Deilephila elpenor L.
- * Oog rond; rugkleur scherp t.o.v. zijkant afgegrensd; anaalhoorn lang.
Hippotion celerio L.
13. Zijrug- en zijlijnen smal; zijlijnen geel, anaalhoorn blauwachtig met bruin-gele of zwarte punt.
Macroglossum stellatarum L.
- * Alleen de zijruglijnen smal, of rups eenkleurig; anaalhoorn roodbruin. 14
14. Zijruglijn in de bovenrand met een rood- of paarsbruine vlek op ieder lid.
Hemaris tityus L.
- * Zijruglijn zonder bruine vlekken in de bovenrand.
Hemaris fuciformis L.
15. Anaalplaat anders gekleurd dan overige lichaam, van knobbels voorzien.
Mimas tiliae L.
- * Anaalplaat niet afstekend gekleurd, zonder knobbels. 16
16. Anaalhoorn tenminste bij de wortel blauwachtig; grondkleur iets blauw- of grijsgroen.
Smerinthus ocellata L.
- * Anaalhoorn groengeel of bleekgroen; grondkleur groen of geelgroen.
Laotboë populi L.

LASIOCAMPIDAE Waterhouse 1882

1. Alle leden met bijna gelijke beharing en tekening. 2
 * Tenminste lid 1 met andere beharing of verhevenheden dan andere leden. 9
2. Lichaam ijl behaard; haren soms op kleine wratjes verenigd. 3
 * Lichaam behalve naast lange haren, ook korte dichtopeenstaande haren die de huid overdekken. 7
3. Met doorlopende overlangse tekening van éénkleurige lijnen. 4
 * Zonder zulke doorlopende overlangse lijnentekening. 5

4. Kop met twee zwarte vlekken. *Malacosoma neustria* L.
- * Kop zonder zwarte vlekken. *Malacosoma castrensis* L.
5. Lid 1—3 en 10—11 anders getekend dan overige leden. 6
- * Alle leden met dezelfde tekening. Zijrug en zijkant blauwzwart tot zwart; rug met 2 oranjevlekkende vlekken op ieder segment. *Eriogaster lanesetris* L.
6. Zijkant wit-grijs; middenrug van lid 4—9 met oranjevlekkende ruit, waarin 2 donkere stippen. *Epicnaptera ilicifolia* L.
- * Zijkant donkergekleurd; middenrug met zwarte dwars-tekening op lid 4—9. *Trichiura crataegi* L.
7. Zijkant van het lichaam meer of minder bontgekleurd; dwarsbanden tussen de leden donker, met witte stippen of strepen. 8
- * Zijkant zwart, eenkleurig, dwarsbanden zonder stippen of strepen. *Macrothylacia rubi* L.
8. Vilthaarbedekking van de rug plotseling bij de witte zijlijn eindigend. *Lasiocampa quercus* L.
- * Vilthaarbekleding tot stigmata reikend, geleidelijk afnemend. *Lasiocampa trifolii* Schiff
9. Lid 2 en 3 met opvallende kleurvlak op verhevenheid op de rug van deze leden. 10
- * Alleen lid 2 met opvallende verhevenheid of haarbos op de rug. 12
10. Verhevenheid op lid 2 en 3 donkerblauw; grondkleur bruin. 11
- * Verhevenheden op lid 2 en 3 roodgekleurd in het midden; grondkleur grijs. *Epicnaptera tremulifolia* L.
11. Met overlange lijnen; zijkant met lichte schuine streepjes. *Dendrolinus pini* L.
- * Zonder lijn-tekening; met 2 rode wratjes in middenzijlijn van ieder lid. *Gastropacha quercifolia* L.
12. Lid 2 en 11 met haarbosje; zijkant bontgekleurd. *Philudoria potatoaria* L.
- * Lid 2 met bruine dwarse verhevenheid; zijkant met rugkleur. 13
13. Met dubbele rij witachtige vlekjes over de donkere rug. *Odonestis pruni* L.
- * Rug zonder witachtige vlekjes. *Poecilocampa populi* L.

LYMANTRIIDAE Hampson 1892

1. Rug met dichte haarborstels op lid 3—6 (—7). 2
- * Rug zonder dichte haarborstels op lid 3—6 (—7), of zulke haarborstels op alle leden. 7
2. Met vijf dichte rugborstels; deze in het midden zwart, opzij licht; zwarte borstel op lid 11. *Olene fascelina* L.
- * Met vier dichte rugborstels. 3

3. Met lange zwarte naar voren of zijdelings uitstaande haarpenselen op lid 1. 4
 * Zonder zulke haarpenselen; rugborstels éénkleurig.
Dasychira pudibunda L.
4. Lid 5 opzij met een lange haarpenseel; enkele rugborstels soms geheel of in het midden zwart. *Orgyia antiqua* L.
 * Lid 5 zonder zijdelingse haarpenseel. 5
5. Met een doorlopende lichte zijlijn; stigmata licht, zwartomrand.
Orgyia recens Hübner
- * Anders. 6
6. Rugborstels geel, evenals de gewone beharing; op watermoerasplanten; kop roodbruin. *Laelia coenosa* Hb.
 * Rugborstels bruingeel; gewone beharing wit; kop zwart of zwartbruin; op dopheide, gagel en lavendelheide. *Orgyia ericae* Germar
7. Beide rugwratten op lid 4 en 11 staan dicht bij elkaar op een meer of minder duidelijke verhevenheid. 8
 * Niet zo. 9
8. Met een smalle rode rugband, door de zwarte middenruglijn doorsneden. Geen mediale verhevenheid op lid 9 en 10. *Euproctis similis* Fuessl
 * Anders; lid 9 en 10 met een mediale oranje verhevenheid.
Euproctis chrysorrhoea L.
9. Midden op de rug van lid 1—11 dichte haarpenselen.
Arctornis l-nigrum Müller
- * Zonder zulke haarpenselen. 10
10. Met over het midden der rug een rij grote witgele vlekken.
Leucoma salicis L.
- * Zonder zulke vlekken. 11
11. Met per lid twee blauwe rugwratten op lid 1—5 en twee rode op lid 6—11. Kop met brede zwarte boogjes aan weerszijden van de clypeus.
Lymantria dispar L.
- * Zonder zulke afstekende rugwratten; lid 2 met een zwarte, van voren rech' afgesneden of uitgerande rugvlek. *Lymantria monacha* L.

Summary

Tables for the determination of caterpillars.

Erannis leucophaenaria Schiff. in de kou. (Lep., Geom.). Op 16.II.1966 vond ik op een beukestam de eerste levende *leucophaearia* (♂) van dit jaar. De temperatuur was even onder 0° C. met een koude matige oostenwind. De vlinder was zeer traag en moest van de boom losgetrokken worden. De vondst van zo'n dier stimuleert tot verder zoeken en een tweede exemplaar (♂) werd opgespoord dat, zeer merkwaardig, met een dun laagje ijs was overdekt. Dwars door het ijs heen was de ingekapselde vlinder goed te zien.

Nu had het de voorafgaande dagen goed gewinterd met 11.II en 12.II als beruchte ijzeldagen, maar daarentegen 14.II met lichte dooi. Er zijn dus blijkbaar twee mogelijkheden om onder het ijs te geraken:

1° het dier is beijzeld.

2° de vlinder is door dooiwater overrompeld en daarna bevroren.

Het dier heeft de „ijstijd” niet overleefd. In de hand ontdooit, veranderde het in een nat, miezerig hoopje.

G. J. FLINT, Swaefkenstraat 39, Deventer.